

Dyscyplina Językoznawstwo

Leksyka inwektywna języka hindi – analiza formalno-semantyczna

Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem dr hab. Kingi Paraskiewicz, profesor UJ

AUTOREFERAT

Wprowadzenie

Przedmiotem dysertacji jest leksyka współczesnej standardowej odmiany języka hindi (*mānak hindī*) wykształconej na bazie dialektu khariboli (*kharī bolī*), będącego od XIX w. również podstawowym dialektem literackim; jest to równocześnie jeden z 22 języków urzędowych używanych w Republice Indii.

Punktem wyjścia do napisania dysertacji była chęć poszerzenia wiedzy na temat leksykalnych środków deprecjacji funkcjonujących w języku hindi. Taki wybór tematu podyktowały z jednej strony osobiste doświadczenia autorki, a z drugiej prawie całkowity brak opracowań tego zagadnienia, tak w językach europejskich, jak i indyjskich. Na przestrzeni lat pojawiały się wprawdzie prace poświęcone różnym kwestiom językowym, jednak badacze skupiali się głównie na niestylistycznym czy niegramatycznym użyciu słów (Mahrotrā 2001; Bhāṭiyā 2002), opracowywali leksykę pod kątem tematycznym (Kaṃsal 1993), ewentualnie zgłębiali etymologię wybranego słownictwa (Vaḍnerkar 2014). Dopiero ostatnie dwie dekady przyniosły nieznaczną zmianę na tym polu; zaczęły się pojawiać opracowania słownictwa slangowego (Krack, Krasa 2009), artykuły poświęcone wulgarnej i obraźliwej leksyce używanej w Internecie oraz metodom wyłapywania i usuwania niepożądanych treści (Ranasinghe, Zampieri 2021; Gupta, Roychowdhury i in. 2022; Kapil, Kumari i in. 2023), a także analizy języka filmu, a w szczególności seriali dostępnych w sieci i na platformach streamingowych (np. Gupta 2023). Nie zmienia to jednak faktu, że żadne z dostępnych opracowań nie dostarcza kompleksowego obrazu słownictwa obraźliwego w języku hindi. Prezentowana rozprawa zmierza do częściowego wypełnienia tej luki badawczej, przedstawiając leksykę inwektywną w możliwie kompleksowy sposób – poprzez omówienie jej źródeł, kontekstów kulturowych, w jakich wyrosła, oraz opis jej budowy.

Cele pracy i materiał badawczy

Prezentowana dysertacja ma dwa główne cele: 1. opisanie budowy leksyki inwektywnej i przedstawienie gramatycznych środków deprecjacji oraz 2. zdefiniowanie pól semantycznych, z których słownictwo obraźliwe się wywodzi.

Materiału do analiz leksykalnych dostarczyły różnorakie źródła; sięgnięto po słowniki języka hindi, z których wyselekcjonowano wyrazy spełniające wymogi tytułowej inwektywności (m.in. Bāhrī 2002; Dās 1965-75; Kapūr 2001; McGregor 1999; Prasād K. i in. 2004), odwołano się do współczesnej prozy (m. in. Premchand *Godān*, 1936; Śarmā *Kaṛhī mẽ koylā*, 1955; Razā *Os kī būd*, 1988; Simh *Kāśī kā Assī*, 2002; Chandra *Sacred Games*, 2006; Kohlī *Ísq ek śahar kā*, 2015), przeanalizowano język wybranych filmów (m.in. *Ganga Jumna* 1961; *Sholay* 1975; *Satya* 1998; *Gangs of Wasseypur* 2012), odniesiono się do treści dostępnych w Internecie, w tym przede wszystkim stron poświęconych *stricte* słownictwu wulgarnemu, dowcipów i anonimowych rymowanek, jak i do wyników ankiety przeprowadzonej w Indiach w 2007 roku. Tak dobrany materiał zagwarantował obecność różnorodnej leksyki inwektywnej, od eufemizmów począwszy na wulgaryzmach kończąc.

Struktura pracy

Dysertacja liczy 200 stron obejmujących wstęp, zasady transkrypcji, wykaz skrótów, główną część złożoną z czterech rozdziałów oraz wnioski i bibliografię.

W rozdziale pierwszym rozprawy, nawiązując do przemyśleń tak badaczy zachodnich (Austin 1993; Searle 1987), jak i polskich (Grzegorzczkova 1991, 2001) nakreślono teorię aktów mowy i nawiązano do podwójnej, deskryptywno-sprawczej natury słowa, która bardzo wyraźnie uwidacznia się we wszelkich aktach werbalnej deprecjacji. Posiłkując się pracami m.in. Lewińskiego (1994), Kołodziejek (1994), Żelwisa (2008) czy Majewskiej (2005), przedstawiono najwyrazistsze przykłady napaści słownych, jakimi są obelga i inwektywa, których głównym celem jest poniżenie rozmówcy. Opisano takie akty mowy, które łamiąc zasady grzeczności, stanowią bezpośrednie zagrożenie dla jego dobrego imienia, a użyta w nich leksyka inwektywna skutecznie podważa u odbiorcy komunikatu poczucie własnej wartości.

W kolejnych częściach rozdziału pierwszego omówiono naturę najczęściej spotykanych w języku rodzajów napaści słownych. W oparciu o analizy naukowców zachodnich (Grice 1980; Leech 1983; Brown, Levinson, 1990) i indyjskich (Kachru 2008; Mandelbaum 2000; Kakar 2000) zaprezentowano wielowymiarową indyjską koncepcję „twarzy” oraz sprecyzowano tytułowe pojęcie „leksyki inwektywnej”, w obrębie której omówiono zarówno wyspecjalizowane słownictwo znieważające, czyli wyzwiska, przekleństwa i wulgaryzmy, jak i środki zawoalowane – eufemizmy, a wszystko to w kontekście tabu, do łamania którego są predystynowane. Wypracowanie warsztatu metodologicznego w tym zakresie umożliwiły m.in. prace Gajdy (2002), Peisert (2004), Grochowskiego (1996), Widłaka (1968) czy Dąbrowskiej (1992 i 2021).

Rozdział drugi rozpoczęto od sprawdzenia, czy w sanskrycie - jednym z najstarszych języków indyjskich, używano słownictwa obelżywego. Badanie to miało na celu odszukanie potencjalnych najstarszych pól semantycznych, z których wywodzi się leksyka inwektywna, a zarazem pozwoliło częściowo zarysować obraz sytuacji językowej na subkontynencie indyjskim. W tym celu odwołano się do analiz przeprowadzonych przez E. W. Hopkinsa (1925), który w tekstach sanskryckich odnalazł szereg określeń zniesławiających/obraźliwych wypowiedzi oraz do pracy K. Subocz (2006), prezentującej ekspresywizmy negatywne w *Wedach* (XV-V w. p.n.e.), a także w utworach należących do nurtu literatury określanej mianem *kawja* (s. *kāvya*) czy w pracach teoretyków poetyki staroindyjskiej (m.in. Dandina, VI/VII w. n.e. i Bhāmahy, VII w. n.e.).

W następnych ustępach rozdziału drugiego ukazano zawilóści rozwoju języka hindi i wielowymiarowość samej nazwy (hindi w wersji urzędowej czy literackiej w opozycji do dialektalnych zespołów języka hindi), także dzięki odniesieniom do rodzimej kultury i obyczajowości. W podsumowaniu tego fragmentu pracy opisano miejsce leksyki inwektywnej w języku i jej społeczny odbiór.

Rozdział trzeci ma charakter analityczny i stanowi tym samym jądro rozprawy doktorskiej, badane jest w nim bowiem słownictwo obelżywe języka hindi na poziomie gramatycznym i semantycznym. Analiza ta poprzedzona została szczegółowym omówieniem pojęć godności i zniewagi, aktów poważania i znieważania oraz samego terminu „obelga” w języku hindi.

W kolejnych częściach rozdziału zaprezentowano fonetyczne i morfologiczne strategie wykorzystywane do deprecjonowania rozmówcy oraz opisano budowę leksyki inwektywnej. Końcowy fragment poświęcono polom semantycznym, z których wywodzi się badane słownictwo.

W rozdziale czwartym omówiono wykorzystane w pracy materiały badawcze, czyli słowniki, współczesną prozę, Internet i filmy. Szczególną uwagę poświęcono tu leksyce wulgarnej; odniesiono się do jej frekwencji w glosariuszach oraz zaprezentowano twórczość wspomnianych powyżej autorów znanych z używania leksyki niecenzuralnej. Zarówno w tej części, jak i kolejnej, opisującej internetową poezję i dowcipy, pojawiają się liczne cytaty, które ukazują słownictwo obraźliwe w konkretnych kontekstach. Rozdział kończy ustęp poświęcony hindijęzycznym filmom, w którym podjęto próbę skrótowego przedstawienia ewolucji leksykalnej, jaka zaszła na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat.

Całość rozprawy zamyka podsumowanie, w którym znalazło się syntetyczne ujęcie wcześniej przeprowadzonych analiz oraz sugestie możliwych kierunków dalszych badań nad leksyką inwektywną języka hindi.

Metodologia i sposób prowadzenia analizy

W oparciu o wspomniane prace przyjęto w rozprawie dwojaką metodologię opisu. Pragmalingwistyczne podejście ze szczególnym uwzględnieniem intencjonalności pozwoliło sprecyzować obszar badawczy, obejmujący swym zakresem wszelkie werbalne akty deprecjacji, z kolei analizy

gramatyczne i semantyczne umożliwiły opisanie środków wykorzystywanych w wypowiedziach obraźliwych.

W rozprawie w pierwszej kolejności zdefiniowano werbalne akty deprecjacji jako wszelkie działania językowe tworzące bądź zmieniające zastaną rzeczywistość, których głównym celem jest obniżenie wartości, przedstawienie w złym świetle, czy wreszcie poniżenie odbiorcy bądź odbiorców komunikatu i które tym samym najczęściej znacząco wpływają na pogorszenie się relacji międzyludzkich i grają na emocjach uczestników komunikatu

Następnie w toku wywodu przedstawiono europejskie koncepcje obelgi i inwektywy, jak i środki leksykalne wykorzystywane do ich, ze szczególnym uwzględnieniem wyzwisk, przekleństw, wulgaryzmów oraz eufemizmów, co umożliwiło ich konfrontację z analogicznymi pojęciami na gruncie indyjskim – *kosnā, gālī* i *maṅgalābhivyakti/preyokti*. Dodatkowo szczegółowa analiza innych określeń nazywających niewłaściwe zachowania słowne funkcjonujących w języku hindi (np. *ākrōś, apvacan, kuvākya, apśabd, nindā, gariyānā, xurāfāt*) zaprezentowana w rozdziale trzecim wyraźnie pokazała, że ich zakresy znaczeniowe się przenikają, a najpojemniejszym terminem, określającym tak sam akt znieważania, jak i słowne narzędzia w nim wykorzystywane, jest słowo *gālī* ('obelga, wyzwisko; hańbiąca, zniesławiająca wypowiedź, zniesławiający zarzut; obraźliwy język; przekleństwo, wulgaryzm').

Analizę gramatyczną i semantyczną środków wykorzystywanych w wypowiedziach deprecjonujących umożliwiło z jednej strony odniesienie się do współczesnej literatury, przede wszystkim utworów takich twórców jak Rāmdhārī Simh Divākar (1945-), Śivmūrti (1950-) czy Rājnarāyān Bohre (1950-), z drugiej zaś lektura wspomnianych wcześniej słowników i twórczości internetowej czy ogląd języka filmów. W efekcie wyodrębniono deprecjonujące środki fonetyczne i morfologiczne, a w obrębie tych drugich zidentyfikowano dwie grupy – bazujące na fleksji i słowotwórstwie.

Kolejnym etapem badań była segregacja zebranego materiału leksykalnego mająca na celu wyselekcjonowanie konkretnych pól semantycznych, z których słownictwo obraźliwe się wywodzi. Jak pokazało to opracowanie, pól takich w języku hindi wyróżnić można osiem; część z nich ma charakter uniwersalny, część z kolei typowa jest dla kultury indyjskiej.

Takie ujęcie tematu, czyli przedstawienie odpowiednio budowy leksyki deprecjonującej i obszarów znaczeniowych, do jakich nawiązuje, było celowe. Pozwoliło ono bowiem w klarowny sposób opisać przypadki użycia inwektyw w konkretnych kontekstach, bez konieczności wdawania się w szczegółowe objaśnienia kompozycji poszczególnych słów czy gramatycznych technik obrażania. Rzeczone konteksty zaprezentowano w rozdziale ostatnim, posiłkując się fragmentami współczesnej prozy, anonimowej twórczości internetowej oraz cytatami z filmów. Warto zaznaczyć, że głównym przedmiotem zainteresowania w tej części dysertacji były wulgaryzmy i ich funkcjonowanie w języku, jak i sposób opisu w słownikach. W związku z tym w obrębie ustępu poświęconego glosariuszom zwrócono uwagę na pojawiające się w nich kwalifikatory oraz porównano sposób ich wykorzystywania w pięciu słownikach dziewiętnasto- i dwudziestowiecznych.

Przebieg analizy

Analizę zgromadzonego materiału leksykalnego rozpoczęto od przedstawienia gramatycznych sposobów deprecjacji.

W ich obrębie jako pierwsze wydzielono środki fonetyczne, polegające przede wszystkim na wykorzystaniu wariantów fonetycznych konkretnych wyrazów oraz odwołujące się do podobieństw brzmieniowych, jakie wykazują z innymi leksemami – nierzadko będącymi ekspresywizmami negatywnymi.

Kolejna grupa to metody deprecjonowania interlokutora wywodzące się z morfologii, w obrębie których wyróżniono dwa podzbiory. Pierwszy obejmuje środki fleksyjne, takie zastosowanie konkretnego zaimka osobowego (2. os. sing. i pl.: *tū, tum*) i/lub dzierżawczego (*terā, tumhārā*) oraz zgodnych z nim form czasownikowych, użycie pejoratywnego wykrzyknika *be/abe* ('ej ty!, nędzniku!, łajdaku!') oraz posłużenie się najwyższym stopniem przymiotnika. Drugi podzbiór morfologicznych środków deprecjacji przynależy do słowotwórstwa. Jest to grupa najbogatsza, zawiera w sobie bowiem derywaty prefiksalne, derywaty sufiksalne, złożenia (determinatywne i kopulatywne) oraz wyrażenia. W obrębie każdej z tych kategorii wyróżniono liczne podtypy. Derywaty przedrostkowe i przyrostkowe posegregowane zostały w oparciu o kryterium pochodzeniowe prefiksów i sufiksów (sanskryckie, rodzime, zapożyczone); podczas analizy okazało się dodatkowo, że istnieje grupa przyrostków, które same mogą mieć wydzźwięk deprecjonujący (*-akkar, -iyā, -iyal, -uā/-vā, -ū, -orā*). Wśród złożzeń zidentyfikowano kombinacje wywodzące się z kilku części mowy (rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki i liczebniki) pozostające względem siebie w różnych relacjach składniowych i zależnościowych, wyrażenia z kolei opisano ze względu na typ zawartej w nich przydawki (np. postpozycyjne z przydawką zaimkową lub rzeczownikową, a w ich obrębie wyrażenia eliptyczne).

Następny etap analizy poświęcono polom semantycznym, spośród których wywodzi się leksyka inwektywna języka hindi. Przebadano najwyraźniejsze obelgi, najczęściej będące słowami łamiącymi tabu, bądź utworzone od takich słów. Pod uwagę zostały wzięte zatem wyrazy prymarnie obraźliwe, czyli wszelkie określenia degradujące, wulgarne i nieprzyzwoite, jak również wyrazy o sekundarnej funkcji obraźliwej, będące pierwotnie nazwami zwierząt, roślin i przedmiotów.

Pola semantyczne, do których przynależy słownictwo obraźliwe, są często wspólne dla wielu języków, jednakże odmienne warunki społeczne, kulturowe, historyczne sprawiają, że różnią się ich punkty ciężkości; stąd też rozbieżności, jakie pojawiają się chociażby w metaforyzacji nazw zwierząt czy podejściu do obcych.

Analiza zebranego materiału leksykalnego pozwoliła wyodrębnić następujące pola semantyczne: 1. prokreacja i seksualność człowieka oraz jego fizjologia, w obrębie którego znalazło się osiem podkategorii, 2. świat fauny i flory, 3. niedoskonałości ciała, w ramach którego wyróżniono dwanaście klas, 4. niedoskonałości ducha, w obrębie którego doszukano się aż dziewiętnastu podtypów, 5. pochodzenie

etniczne i miejsce zamieszkania, zawierające określenia osób pochodzących spoza Indii oraz z konkretnych rejonów tego kraju, 6. przynależność klasowa i zawodowa, które objęło swym zasięgiem nazwy osób stojących najniżej na drabinie społecznej, czy też zupełnie ze społeczeństwa wykluczonych, 7. przekonania oraz 8. świat wierzeń, mitologii i literatury, w obrębie którego znalazły się nazwy różnych mitycznych stworów i potworów czy postaci literackich.

Analizy z rozdziału trzeciego znalazły swoją kontynuację w rozdziale czwartym, w którym w pierwszej kolejności przyjrano się sposobom opisywania leksyki inwektywnej, a przede wszystkim wulgarnej, w różnych słownikach. Jako punkt odniesienia wykorzystano glosariusz wydany w 1993 przez Ronalda McGregora, jako że oznaczenia w nim występujące są najbardziej precyzyjne i podają różne odcienie znaczeniowe słów (colloq., pej., sl., vulg.). Następnie sporządzono listę, która objęła dziesięć leksemów przynależących do pola semantycznego 'prokreacja i seksualność człowieka oraz jego fizjologia' i prześledzono, jak – jeżeli w ogóle – opisywali je dziewiętnastowieczni kompilatorzy słowników. Posłużono się w tym celu glosariuszami Shakespeara z 1834, Yatesa z 1847, Fallona z 1879 oraz Plattsa z 1884 roku.

Okazało się, że ich autorzy w ogóle nie odnotowali niektórych leksemów (np. u Yatesa brak czasownika *cudnā* opisującego stosunek seksualny) i unikali raczej tłumaczeń dosłownych, jednak na wulgarny czy pejoratywny charakter danego słowa mogą wskazywać latynizmy, których używali w ich miejsce (np. *cudnā* 'feminam subigere', *bur* 'pudenda feminæ', *laurā* 'membrum virile; penis'). Co więcej, im starszy słownik, tym rzadziej pojawiały się w nim kwalifikatory, bądź dodatkowe informacje o wydźwięku tłumaczonego wyrazu; najczęściej występującą adnotacją było 'a term of abuse', ewentualnie '[obscene] slang'. Analiza pokazała również dysproporcje w ilości zgromadzonego słownictwa obraźliwego w poszczególnych słownikach – najmniej uwzględnił ich Yates (3), najwięcej Platts (41). Co ciekawe, że żaden z leksykografów jako obelżywych nie sklasyfikował słów odnoszących się do kast.

W kolejnych etapach zobrazowano sposoby użycia leksyki inwektywnej – a przede wszystkim wulgarnej. W tym celu sięgnięto po utwory dwudziestowiecznych prozaików, którzy znani są ze swego dosadnego języka (Śarmā, Razā, Simh, Chandra), przytoczono przykłady anonimowej twórczości internetowej, w tym sprośne dowcipy określane jako *non veg ćutkule* i rymowanki (*gandī śāyri/non veg shayri*), które często wysyłane są jako SMS-y. Całość tego fragmentu pracy zamyka część poświęcona językowi filmu, zawierająca skrótową analizę ewolucji, jaka w nim zaszła na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat. Przyjrano się przede wszystkim filmom kryminalnym i gangsterskim, jako że ich tematyka warunkuje typ języka, jakim posługują się bohaterowie.

Za punkt odniesienia posłużył film *Sholay* z 1975 roku, w którym obraźliwego słownictwa (ale nie wulgaryzmów) używają głównie bandyci. Analiza pokazała, że począwszy od ostatniej dekady XX wieku ilość niecenzuralnych słów padających z ekranu zaczęła systematycznie rosnać, a rozwój Internetu i pojawienie się platform streamingowych proces ten tylko nasiliły. Po inwektywy różnego typu, w tym i wulgaryzmy, sięgają już nie tylko gangsterzy, ale także bohaterowie pozytywni, a nawet kobiety i młodzież.

Podsumowanie wyników i perspektywy dalszych badań

Jak wynika z zawartych w pracy analiz, użytkownicy języka hindi mają do dyspozycji cały szereg środków umożliwiających tworzenie wypowiedzi deprecjonujących odbiorcę komunikatu, co jest efektem historycznego rozwoju języka. W trakcie badań potwierdzono, że proces asymilacji i adaptacji różnorodnych elementów kulturowych sprawił, że leksyka inwektywna języka hindi jest niezwykle bogata. Ustalono także, że niektóre z jej pól semantycznych są powszechne również w innych językach i mają bezpośrednie związki z silnym tabu, jak seksualność i fizjologia, inne z kolei są osadzone w szerszym, indyjskim kontekście kulturowym, jak choćby obelgi nawiązujące do pochodzenia społecznego czy godzące w honor mężczyzny a szerzej – całej rodziny, przez zszarganie czci kobiety. Te ostatnie są z kolei efektem pogarszającej się na przestrzeni wieków sytuacji kobiet, które w efekcie pojawienia się islamu na subkontynencie i wchłonięcia przez kulturę indyjską jego moralnych nakazów zostały niejako zakładniczkami własnych rodzin i społeczności. Będąc najdelikatniejszą częścią rodu, stały się równocześnie pierwszym celem lżących.

Podczas analiz stwierdzono także, że równie często ofiarami języka zostają osoby należące do najniższych klas społecznych. Jest to efektem sytuacji, w której system kastowy, mimo iż oficjalnie dawno zdelegalizowany, w mentalności społecznej wciąż jest obecny i wydaje się, że jego całkowite wyrugowanie to praca dla kilku, jak nie kilkunastu przyszłych pokoleń. W pracy udowodniono, że obelgi na tle kastowym są w powszechnym użyciu do tego stopnia, że istnieją wywodzące się od nazw kast rzeczowniki abstrakcyjne opisujące niektóre zachowania.

W wyniku przeprowadzonych badań udało się ponadto ustalić, że zarówno inwektywy odnoszące się do kobiet czy związane z klasą społeczną, stały się na przestrzeni kilkunastu ostatnich lat szeroko diskutowanym tematem. Jak dowodzą przeanalizowane materiały, sądy regularnie rozpatrują sprawy dotyczące posługiwania się wspomnianym słownictwem w celu znieważenia bądź poniżenia drugiej osoby i wydają wyroki wskazujące, że jest to niemoralne, a co więcej – niezgodne z prawem.

W trakcie opracowywania zebranego materiału stwierdzono również, że samo słownictwo inwektywne cechuje ogromna różnorodność form. Wśród leksemów obelżywych znajdują się po pierwsze, derywaty prefiksalne, sufiksalne oraz mieszane, wśród których uderza obfitość różnych formantów sanskryckich, rodzimych i zapożyczonych, po wtóre, złożenia wykorzystujące tak elementy rzeczownikowe, przymiotnikowe, jak i czasownikowe a nieco rzadziej liczebnikowe, po trzecie wreszcie, funkcjonuje w języku ogromna liczba rozmaitych wyrażen, wykorzystujących niejednokrotnie kombinację słownictwa wulgarne ze skatologicznym i z nazwami zwierząt.

Ponadto zgromadzone przykłady użycia słownictwa inwektywnego hindi dowodzą, że leksyce obraźliwej w aktach deprecjacji często towarzyszą środki gramatyczne, których użycie jest niejednokrotnie wręcz obligatoryjne; należą do nich przede wszystkim pogardliwy wykrzyknik *be* oraz zaimki drugiej osoby liczby pojedynczej.

Pośród kwestii wymagających dalszych badań i szerszego omówienia pozostają wciąż takie, które wykraczają poza przyjęte ramy niniejszej pracy, a wśród nich przede wszystkim analiza dostępnych słowników i diachroniczne spojrzenie na przesunięcia semantyczne, czyli prześledzenie, w jakim momencie leksem nabrał pejoratywnych konotacji; analiza języka powieści wybranych autorów (lub przekrojowo) pod kątem pojawiania się typów obelg i częstotliwości ich występowania; pogłębiona analiza języka filmów z podziałem na obieg kinowy i streamingowy; czy próba gradacji synonimów i eufemizmów pod kątem zawartego w nich negatywnego ładunku emocjonalnego.

Wybrana bibliografia

- Austin J. L. 1993. *Mówienie i poznawanie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bāhrī H. 2002. *Hindī śabdkoś*. Dillī: Rājpal.
- Bhāṭiyā K. 2002. *Āngreżī-hindī śabdō kā ṭhīk prayog*. Nāi Dillī: Prabhāt Prakāśan.
- Bohre R. 2009. *Campā mahārāj, celammā aur prem kathā*, http://www.rachanakar.org/2009/09/blog-post_5082.html (dostęp 06. 2019).
- Brown P., Levinson S. 1990. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chandra V. 2007. *Sacred Games*. Toronto: HarperCollins.
- Dās Śy. 1965-75. *Hindī śabdsāgar, arthāt, Hindī bhāṣā kā ēk brhat kōś*. Benares: Nāgarīpracāriṇī Sabhā, 11 vols.
- Dąbrowska A. 1992. *Eufemizmy mowy potocznej*. [w:] Anusiewicz J., Nieckula F. (red.) *Język a Kultura*, t. 5: *Potoczność w języku i kulturze*. Wrocław: Wiedza o Kulturze, ss. 119-178.
- Dąbrowska A. 2021. *Tabu, czyli zakaz*. [w:] „Filozofuj!”, nr 2 (38) marzec-kwiecień. Lublin: Wydawnictwo Academicon, ss. 6-8.
- Divākar R.S. *Meri kahāniyā* <https://play.google.com/books/reader?id=SdXiBQAAQBAJ&pg=GBS.PT1> (dostęp 06. 2019).
- Fallon S. W. 1879. *A new Hindustani-English dictionary, with illustrations from Hindustani literature and folk-lore*. Banaras, London: Trubner and Co.
- Gajda S. 2002. *Agresja językowa w stosunkach międzyludzkich*. [w:] Gruszczyński W. (red.) *Język narzędziem myślenia i działania. Materiały z konferencji zorganizowanej z okazji 100-lecia „Poradnika Językowego*.
- Grice P. 1980. *Logika a konwersacja*. [w:] Santosz B. (red.). *Język w świetle nauki*. Warszawa: Czytelnik, ss. 91-114.
- Grzegorzczkova R. 1999. *Pojęcie językowego obrazu świata*. [w:] Bartmiński J. (red.). *Językowy obraz świata*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, ss. 39-46.
- Grzegorzczkova R. 2001. *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Gupta A. 2023. *Language or S-language in Indian Web Series*. <https://www.ijraset.com/research-paper/language-or-s-language-in-indian-web-series> (dostęp 09.2023).
- Gupta V., Roychowdhury S., Das M., Banerjee S., Saha P., Mathew B., Vanchinathan H.P., Mukherjee A. 2022. *Multilingual Abusive Comment Detection at Scale for Indic Languages*. <https://www.semanticscholar.org/paper/Multilingual-Abusive-Comment-Detection-at-Scale-for-Gupta-Roychowdhury/8b35f691ca2204a7ec79b901e0fafda7069bcf18> (dostęp 09.2023).
- Hopkins E.W. 1925. *Words of Defamation in Sanskrit Legal Language*. [w:] „Journal of the American Oriental Society”, vol. 45. Michigan: American Oriental Society, ss. 39-50.
- Kachru Y. 2006. *Hindi*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company

- Kachru Y. 2008. *Language in social and ethnic interaction*. [w:] *Language in South Asia*, Kachru B. B., Kachru Y., Sridhar S. N. (eds.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kakar S. 2002. *The Inner World. A Psycho-analytic Study of Childhood and Society in India*. New Delhi: Oxford University Press.
- Kaṃsal H.B. 1993. *Hindī praśāsan kī*. Nāī Dillī: Sudhāṃśu Bandu.
- Kapil P., Kumari G., Ekbal A., Pal S., Chatterjee A., Vinutha B. 2023. *HHSD: Hindi Hate Speech Detection Leveraging Multi-Task Learning*. <https://www.semanticscholar.org/paper/HHSD%3A-Hindi-Hate-Speech-Detection-Leveraging-Kapil-Kumari/abc28ac47253c1697896cf6cbe5136fe5f4b0ab6> (dostęp 09.2023).
- Kapūr B. 2001. *Prāmāṇik hindī koś*. Ilāhābād: Lokbhārtī Prakāśan.
- Kohlī N. 2015. *Íśq ek śahar kā*. Dillī: Vāṇī Prakāśan.
- Kołodziejek E. 1994. *Językowe środki zwalczania przeciwnika, czyli o inwektywach we współczesnych tekstach politycznych*. [w:] Siciński B., Anusiewicz J. (red.). *Język a Kultura*, t. 11: *Język polityki a współczesna kultura polityczna*. Wrocław: Towarzystwo Przyjaciół Polonistyki Wrocławskiej, ss. 69-74.
- Krack R., Krasa D. 2009. *Hindi Slang – das andere Hindi*. Bielefeld: Reise Know-How Verlag.
- Kuczkiewicz-Fraś A. 2015. *Literatura w hinglisz – hinglisz w literaturze*. [w:] Dziekan M. M., Bareja-Starzyńska A. (red.). *Literatury Azji i Afryki wobec problemów współczesności*. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, ss. 41-53.
- Leech G. 1983. *Principles of Pragmatics*. London: Longman.
- Lewiński H. P. 1994. *Elementy etosu rycerskiego w języku młodzieży szkolnej*. [w:] Anusiewicz J., Siciński B. (red.). *Język a Kultura*, t.10: *Języki subkultur*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, ss. 93-107.
- Mandelbaum D.G. 2000. *Society in India*. Bombay: Popular Prakashan.
- McGregor R. S. (red.). 1999. *The Oxford Hindi-English Dictionary*. New Delhi: Oxford University Press.
- Mahrotrā R. C. 2001. *Hindī mẽ aśudhiyā*. Dillī: Rādhākṛṣṇa.
- Majewska M. 2005. *Akty deprecjonujące siebie i innych; studium pragmatyngwistyczne*. Kraków: Universitas.
- Peisert M. 2004. *Formy i funkcje agresji werbalnej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Prasād K., Sahāy R., Śrīvāstav M. (red.). 2004. *Bṛhat hindī koś*. Vārāṇasī: Jñānmaṇḍal Limited.
- Premcand. 2006. *Godān*. Nāī Dillī: Dāimaṇḍ Buks.
- Ranasinghe T., Zampieri M. 2021. *An Evaluation of Multilingual Offensive Language Identification Methods for the Languages of India*. [w:] *Information*, 12(8), 306. <https://www.mdpi.com/2078-2489/12/8/306> (dostęp 09.2023).
- Razā R.M. 2004. *Os kī būd*. Nāī Dillī: Rājkamal Prakāśan.
- Searle J. R. 1987. *Czynności mowy. Rozważania z filozofii języka*. Warszawa: Instytut Wydawniczy PAX.
- Shakespear J. 1834. *A dictionary, Hindustani and English: with a copious index, fitting the work to serve, also, as a dictionary of English and Hindustani*. London: J.L. Cox and Son.
- Siṃh K. 2006. *Kāśī kā Āssī*. Nāī Dillī: Rājkamal Prakāśan.
- Stasik D. 1997. *Język hindi*. Część 1. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Subocz K. 2006. *Sfera języka zakazanego w literaturze staroindyjskiej. Ekspresywy negatywne w wybranych tekstach literatury kawja. Teoria a praktyka*. Kraków (niepublikowana praca magisterska).
- Śarmā P.B. 1999. *Kaṛhī mẽ koylā*. Dillī: Rādhākṛṣṇa Peparbaiks.
- Śivmūr̥ti. 1997. *Triśūl*. Delhi: Rājkamal Prakāśan.
- Tivārī Bh. 1964. *Bhāṣā vijñān koś*. Vārāṇasī: Jñānmaṇḍal Limited.
- Vaḍnerkar A. 2014. *Śabdō kā safar*. Nāī Dillī: Rājkamal Prakāśan

Widlak S. 1968. *Zjawisko tabu językowego*. [w:] „Lud” nr 52, ss. 7-25.

Yates W. 1847. *A Dictionary Hindustani and English*. Calcutta: Baptist Mission Press.

Żelwis W.I. 2008. „Grubost”: *Problemy klassifikacii leksiki*, [w:] Tarasov E. F. (red.). „Voprosy psiholingvistiki” 7. Moskwa: Institut jazykoznanija Rossijskoj akademii nauk, ss. 109-113.